

LAUSUNTO

11.4.2013

12/050/2013

SISÄASIAINMINISTERIÖ

15. 04. 2013

INRIKESMINISTERIET

Sisäasianministeriö
Ministeriön oikeusyksikkö

Sisäasianministeriön lausuntopyyntö oppilaitoksille tarkoitetun yhdenvertaisuussuunnittelun oppaan sisällöstä 8.2.2013

OPETUSHALLITUKSEN LAUSUNTO OPPILAITOKSILLE TARKOITETUN YHDENVERTAISUUSUUNNITTELUN OPAAAN SISÄLLÖSTÄ (2012)

Sisäasianministeriö on pyytänyt Opetushallitukselta lausuntoa oppilaitoksille tarkoitetun yhdenvertaisuussuunnittelun oppaan sisällöstä. Opetushallitus lausuu oppaan luonnoksesta yleisesti seuraavaa:

Opetushallitus pitää kyseisen oppaan laatimista tärkeänä. Korkea-asteen oppilaitosten lisäksi opas on tarkoitettu kaikille toisen asteen oppilaitoksille. Opetushallitus toteaa, että olisi ollut hyvä, että oppaan laadinnassa olisi ollut mukana enemmän toisen asteen oppilaitosten asiantuntijoita. Opetushallitus kiinnittää huomiota myös siihen, että oppilaitoksille suunnatun oppaan on laatinut sisäasianministeriö. Opetushallitus muistuttaa, että se teki joitakin vuosia sitten tasa-arvo-oppaan ("Yhteiseen ymmärrykseen tasa-arvosta. Opas oppilaitoksen tasa-arvosuunnitelman laadintaan") opetus- ja kulttuuriministeriön toimeksiannosta.

Opetushallitus kiinnittää huomiota myös siihen, että ammatillista koulutusta ei juurikaan mainita tekstissä erikseen. Johdannossa kerrotaan kohderyhmäksi toisen ja korkea-asteen oppilaitokset. Sen sijaan ammattikorkeakouluista on mainintoja. Opetushallitus korostaakin, että ammatillinen koulutus/ammattillinen peruskoulutus on vahvasti edustettuna toisella asteella ja asia tulisi selkeästi mainita.

Ammatillisten tutkintojen perusteissa nostetaan esiin yhdenvertaisuusnäkökulma. Tyypillisesti opetussuunnitelman yhteisessä osassa todetaan, että "Koulutuksen järjestäjien tulee tehdä opetussuunnitelmaan suunnitelmat koulutuksellista tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja kestävää kehitystä edistävistä toimenpiteistä. Koulutuksen järjestäjän tulee ottaa koulutuksen järjestämisessä huomioon myös muiden säädösten koskevat velvoitteet."

Oppaan jäsentely on selkeä ja kirjoitusote napakka, mutta se on opetukselliselta ja kasvatukselliselta näkemykseltään ohut. Tekstiä tarkistettaessa olisi läpi oppaan hyvä pohtia, miten yhdenvertaisuutta voisi edistää myös aineettomin keinoin eli esimerkiksi kehittämällä kunnioittavampaa keskustelukulttuuria, keskinäistä välittämistä ja aitoa dialogisuutta. Kaiken kaikkiaan voisi pohtia painopisteen siirtämistä syrjinnän

estämisestä moninaisuuden ymmärtämiseen (liian vähän käytettynä) voimavarana.

Lausuntopyynnössä toivotaan ehdotuksia oppaan nimeksi. Nimi voisi olla tyypiltään ”puhutteleva nimi” tai ”varsinainen nimi” ja ”alanimi”. Oppaan varsinaisena nimenä voisi olla ”Moninaisuus oppilaitoksen voimavarana”. Alanimestä on hyvä käydä ilmi oppaan täsmällinen käyttötarkoitus eli ”Yhdenvertaisuussuunnittelun opas oppilaitoksille” on ihan käypä alanimi.

Seuraavassa käydään läpi Opetushallituksen yksityiskohtaisemmat kommentit pääluvuittain.

Luku 1: Oppilaitokset yhteiskunnan arvojen rakentajina – tavoitteet

Alkuluvussa voisi tuoda selvemmin esiin, että inhimillinen moninaisuus on hyvän oppimisympäristön voimavara. Oppilaitoksia tulisi kehittää eri kieli-, kulttuuri- ja katsomustaustaisten kohtaamispaikkoina, joissa on (henkistäkin) tilaa inhimilliselle kirjolle sen koko rikkaudessa. Lukuun pitäisi lisätä opiskelijoiden hyvinvoinnin näkökulma. Tässä perusnäkökulmia on ainakin kolme: toimintakulttuuri (eetos), opetus ja yhdenvertaisuutta tukevat rakenteet (tilat, normit, tukitoimet jne).

Luvussa 1.2. esitellään yhdenvertaisuuden normiperustaa, joksi sen voisi nimetäkin lainsäädäntöpohjan sijaan. Tässä luvussa viitataan myös ”valtakunnalliseen opetussuunnitelmaan”, vaikka pitäisi viitata opetussuunnitelmien perusteisiin ja tutkintoihin. Perusteudistuksen tässä vaiheessa ei ole tarkoituksenmukaista puhua aihekokonaisuuksien yksityiskohdista. Sen sijaan kylläkin sekä opetussuunnitelmien valtakunnallisista perusteista ja (paikallisista) opetussuunnitelmista. Ammatillisen koulutuksen näkökohta puuttuu lukuun ottamatta ammattikorkeakouluja.

Luku 2: Yhdenvertaisuuden edistäminen oppilaitoksessa

Opetussuunnitelmia, tutkintoja ja opinto-ohjelmia tulisi käsitellä omana alalukunaan – nehan ovat oppilaitosten työn kivijalka. Yhdenvertaisuutta edistävän toimintakulttuurin käsittely olisi myös paikallaan tässä luvussa. Tällöin muutoksen avainkäsitteitä ovat mm. kulttuuritietoisuus ja sukupuolisensitiivisyys sekä moninaisuuden kaikkinaisen näkyväksi tekeminen ja luonnollisena pitäminen. Mahdollista olisi myös todeta asioita, jotka eivät ole missään olosuhteissa eivätkä keneltäkään sallittuja. Näitä ovat ainakin väkivalta, kiusaaminen ja rasismi.

Opetushallitus pitää yhdenvertaisuuteen liittyvää käsitteistön koontia hyvänä ajatuksena. Sukupuolen moninaisuus tulisi lisätä käsiteluetteloon. Esimerkkejä valittaessa pitäisi pyrkiä osoittamaan positiivisia keinoja epäkohtien poistamiseen. Saavutettavuuteen ja esteettömyyteen liittyen Opetushallituksessa on valmistumassa julkaisu ”Esteettömyys opiskelijavalinnassa ja koulutuksessa toisella asteella”.

Luku 3. Yhdenvertaisuussuunnittelu oppilaitoksissa

Tässä on selkeä kuvaus suunnitteluprosessista. Myös suunnitelman seuranta, arviointi ja päivittäminen on muistettu, mutta kuvattu melko niukasti. Opiskelijoiden aloitteellisuutta, osallisuutta ja toimijuutta yhdenvertaisuustyössä pitäisi korostaa selkeämmin. Mahdollisuutena voisi myös tuoda esiin vuosittain vaihtuvat painotukset yhdenvertaisuustyössä ja yhdenvertaisuussuunnitelman uusimisessa tai päivittämisessä.

Sivun 14 alaviitteessä mainitaan OPH:n julkaisu ”Yhteiseen ymmärrykseen tasa-arvosta”. Kyseistä vuoden 2008 julkaisua on tarkoitus päivittää lähiaikoina.

Luvussa 3.2. sivulla 15 korostetaan oppilaitoksen johdon sitouttamista. Opetushallitus pitää tätä hyvin tärkeänä, samoin kuin osallisuuden korostamista.

Luku 4: Millainen on hyvä yhdenvertaisuussuunnitelma?

Vastuiden ja työnjaon sekä viestinnän ja seurannan korostaminen lähtökohtaisesti on hyvä avaus. Lukuja 3 ja 4 kannattaisi katsoa tarkkaan rinnakkain. Nyt niissä on päällekkäisyyttä. Mahdollisesti luvut voisi yhdistää. Yhdenvertaisuussuunnitelman sisällön laatuindikaattorit tarjoavat mahdollisuuden varmistaa, että toiminta on konkreettista ja seurannassa. Myös hyvien käytäntöjen kuvauksissa viittaukset erityiseen tukeen, esteettömyyteen, aliedustettuihin ryhmiin jne. ovat osuvia.

Luku 5. Hyvät käytännöt yhdenvertaisuuden edistämisessä

Taulukkoon on koottu 12 toiminnan osa-aluetta, joissa on paljon käytännöllisiä yksityiskohtia. Esteettömyys ja vammaisuuden huomioonottaminen korostuvat. Vuorovaikutus, keskustelukulttuuri ja ilmapiiiri eli toimintakulttuurin aineettomat ulottuvuudet eivät juurikaan tule havaituiksi, vaikka ne vaikuttavatkin keskeisesti yhdenvertaisuuden

kokemukseen. Myöskään opiskelijoiden keskinäisten sosiaalisen suhteiden ja ystävyyksien vahvistamiseen ei ole kiinnitetty lainkaan huomiota. Arvot mainitaan vain johtamisen ja strategiatyön osa-alueella, vaikka pyrkimys yhdenvertaisuuteen voidaan ymmärtää myös oppilaitoksen kaikkea toimintaa jäsentävänä arvolinjauksena.

Lisätiedot ja liitteet

Lisätiedot karttunevat oppaan viimeistelyvaiheessa. Sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi Opetushallituksessa laadittu opas ("Yhteiseen ymmärryksen tasa-arvosta") sekä Opetushallituksen teettämä oppilaitosten tasa-arvosuunnittelun seurantaraportti (Ikävalko, E.) on mainittu. Yhdenvertaisuusnäkökohtien moninaisuuden näkökulmasta luettelo on kaikkiaan kuitenkin hyvin niukka.

Liitteenä 1 oleva yhdenvertaisuuskysely on laadittu yliopistojen näkökulmasta. Myös toisen asteen oppilaitokset ja ammattikorkeakoulut tulisi huomioida. Huomio kiinnittyy esim. ikään, jonka alin taso on 18-20. Mikäli kyseessä ei ole henkilöstökysely, ikätasoa tulee tarkentaa. Sivulla 33 olevasta "laatikosta", jossa luetellaan yhdenvertaisuuden ulottuvuuksia, puuttuvat kansallisuus ja kieli sekä uskonto, vakaumus ja mielipide. Jos tekstissä tai liitteissä esitetään luettelona yhdenvertaisuusnäkökohtia, niiden tulisi olla joko selkeästi viitteellisiä tai täysin kattavia eli sekä perustuslain että yhdenvertaisuuslain mukaisia.

Pääjohtaja

Aulis Pitkälä

Opetusneuvos

Kari Nyysölä